

VAN BEESTENBOEL TOT HOKJESGEEST

MARJO HOEDEMAKER

DOOR MARCO BOSMANS

60 JAAR WONEN EN WERKEN
IN HET DIERENPARK

Splint
media

INHOUD

Voorwoord	4
Inleiding	5
1 In de leer bij Van Hooff	8
2 Welkom in Dierenpark Amersfoort	16
3 Pinda's werpen naar de beren	23
4 Gevleugelde vrienden	29
5 Kopen en verkopen	38
6 Dampende liefde in het neushoornbordeel	44
7 De dierentuin huilt	51
8 Twee handen op een buik	55
9 De B is van beer	63
10 De Poespas van het kattenkwaad	69
11 Pups, welpen, kalfjes en ander grut	80
12 Afscheid in de dierentuin	90
13 De 'nieuwe' stad der oudheid	98
14 Hoefdieren met bulten, strepen en hoorns	106
15 Plukballen en knabbeltakken op het menu	114
16 Indra, Twiggy, War War en de babyolifantjes	124
17 De verhouding tussen mens en dier op scherp	138
18 Mensapen kijken! Of kijken apen mensen?	150
19 De redding van het dinopark	163
20 Van Luttelgeest tot Kuranda	167
21 Van beestenboel tot habitat	182
Dierentuinen door de eeuwen heen	189
De Nederlandse Vereniging van Dierentuinen	191

5

VALKPARKIETEN VOOR EEN PRIKKIE

KOPEN EN VERKOPEN

Ga naar de markt en koop een koe, handjeklap en een plakje toe... Voor een hondje moet je in het asiel zijn en de boer vindt zijn koe, kip en varken al eeuwen op de veemarkt. Maar hoe komt de dierentuin aan nieuwe bewoners? Van de Chinese reuzenpanda weten we het wel, maar een brilbeer, plumpe lori, titicacakikker of baviaan? Marjo Hoedemaker trok er de hele wereld voor over.

“Er is in de afgelopen zestig jaar veel veranderd op dat gebied. Gelukkig maar, zeg ik eerlijk. In de vorige eeuw kon je dieren namelijk overal kopen en verkopen, zonder veel gedoe. Niet alleen dierentuinen konden zo hun collectie uitbreiden, ook circussen hadden hun contacten. Ik weet nog dat hier een trailer uit Italië voor de poort stond. De Italianen kwamen even twee jonge kamelen halen voor hun circus. Daar vroegen we een x-bedrag voor. Ik weet echt niet meer hoeveel dat was in die tijd, maar ik weet nog wel dat de prijzen in de herfst veel lager lagen dan in het voorjaar, omdat we ze anders de hele winter nog moesten voeren en dat kostte ook weer geld. En hoe meer je fokte of kweekte, hoe meer je kon verkopen. De handel was vrij in die tijd, dus de dierenparkjes van hobbyisten en handelaren schoten ook als paddenstoelen uit de grond. Als liefhebberij, dus niet professioneel. Het is gek om te zeggen, maar ook de dierenmarkt had zo zijn trends. Het was bijvoorbeeld ook de tijd van poedels, boxers en dalmatiërs. Nou, probeer die nu maar eens te vinden! En in dierentuinen waren bijvoorbeeld witte diervariaties een modegril, net als de zeboe, bizon, jak en de waterbuffel, dieren die je nu bijna niet meer ziet. Zo waren ook Afrikaan-

se apensoorten ineens weer *uit* en Midden- en Zuid-Amerikaanse apen *in*, zoals wolapen en kapucijnerapen. Ook dat is de wet van de handel. Voor dierentuinen werden toekans ook een tijd bij bosjes gevangen en uit het wild geïmporteerd. Maar er waren ook trendy parkietensoorten, die vanwege hun populariteit net zo duur waren als een tweedehands Volkswagen. Ja, ze gingen voor grof geld de grens over. Handelaren en tussenhandelaren zagen goud.

Nederland stond in die jaren trouwens bekend om zijn dierenhandel. Het is niet iets om nu trots op te zijn, maar Schiphol was een grote doorvoerhaven. Zo hadden we ooit honderden kanariekwakers, vooral in Brabant. Die vogels gingen de hele wereld over naar particulieren en dierentuinen, soms voor veel geld. Papegaaien uit Nederland waren erg geliefd in bijvoorbeeld Japan. En duivenfokkers, wat dacht je daar van? In die handel gaat ook vandaag de dag nog een hoop geld om. Of de parkietenhandel. De grijze valkparkiet met zijn gele kuifje is natuurlijk bekend, net als de tropische halsbandparkiet, die je in stadsparken steeds vaker tegenkomt, maar er zijn wel tientallen varianten, door fokkers gekruist. Je hebt ze van geparelde tot bonte en ook de witte variëteit is veel geld waard. Door die vrije handel zijn we ook diersoorten kwijtgeraakt. De Zuid-Amerikaanse zonparkiet is bijvoorbeeld zeldzaam geworden. Geld doet lelijke dingen met mensen. Zo was er een circus in Amerika dat geen rode tijgers wilde hebben, zoals de meeste, maar witte. Nou ja, dan is er altijd wel iemand die met commerciële doeleinden in het wilde weg gaat fokken. Je krijgt allerlei vormen van inteelt en doorgefokte mislukkelingen. Het is ronduit triest en eigenlijk dierenmishandeling. Ik heb het in Nederlandse dierentuinen gelukkig nooit meegemaakt.

Ik weet van tuinen – nee, ik noem geen namen – waar verzorgers werkten met bepaalde contacten in Zuid-Amerika. Zij haalden apen, papegaaien, slangen en kikkers naar Europa. Dat was echt

kassa. En niet illegaal, voor de goede orde. Dat kon allemaal. Er werd ook amper gelet op de gezondheid en de verzorging van de dieren, dus dat ging onderweg wel eens fout. Andersom gingen jonge dieren uit Nederlandse dierentuinen ook weer naar andere parken in de wereld. Ik werkte in die periode ook wel eens voor een dierenhandelaar in Bussum. Hij had op een gegeven moment een belangstellende in Florida voor een jonge orang-oetan. Dan moest ik voor een rijksdaalder even met de aap op de foto, zodat de nieuwe eigenaar zag dat hij *tamed to pick-up* was. Tam genoeg, zodat we er meer geld voor konden krijgen. Ja, dieren die gewend zijn aan mensen zijn nou eenmaal beter te houden. Ik heb het nu over de jaren zestig en zeventig, voor de duidelijkheid.

Niet alle dieren kwamen voor duizenden of zelfs tienduizenden guldens naar Amersfoort; dierentuinen fungeerden vaak ook als opvang. Zo was er in Leusden, hier om de hoek, iemand die ook apen opving. Gewoon achter zijn huis, in een grote kooi. Het waren meerdere soorten door elkaar en dat fokte natuurlijk niet bepaald raszuiver. Toen hij er van af wilde, klopte hij hier aan.

En ik weet nog van een verzamelaar hier in de stad met schorpioenen, grijze roodstaarten en kapucijneraapjes. Ook dat ging uiteindelijk niet meer, waarna hij bij ons aanklopte. En in Harderwijk konden we een flinke aap ophalen, omdat hij niet meer te vertrouwen was. Daar was een baby in huis haar handje kwijtgeraakt, dus dan kun je wel raden wat daar gebeurd is. Afschuwelijk! Ze hadden de aap om die reden toch maar opgesloten in een kooi van twee vierkante meter. Ondanks dat was het voor ons nog een flinke klus om hem veilig te pakken te krijgen en mee te nemen.

En er was een rijk echtpaar dat verschillende soorten mensapen had verzameld, die ze regelmatig meenamen naar hun eilandje in de Vinkeveense Plassen. Bizar. Dat leek eerst prima te gaan, want ze kregen alle liefde en konden het samen ook goed vinden. Tot ik een telefoontje kreeg van die vrouw. Zij en haar man gingen scheiden

Entree DierenPark Amersfoort jaren zestig (ansichtkaart)

Swapie, Plato en Sjimkie aan de pap. Dierenshows waren in de jaren zestig erg populair in het park, zoals met deze drie chimpansees (ansichtkaart)

Geen geboortekaartje van de hyenatweeling, maar wel een nieuwjaarskaart in 1982

Jachtluipaarden werden in DierenPark Amersfoort als hondjes uitgelaten; zo bleven ze tam

Marjo (met indrukwekkende sleutelbos) bij Rani en Indra. Direct contact met dieren was onderdeel van de dagelijkse verzorging

12

LANG LEVE DE DIEREN!

AFSCHEID IN DE DIERENTUIN

Waar leven is, waart de dood, ook in de dierentuin. Bij een geboorte is er nog een blijde boodschap voor pers en publiek, maar het afscheid geschiedt vaak in stilte. Of het moeten zwaargewichten zijn, zoals in 2020 de olifanten Thabo en Yunha in Amersfoort. En Mike en Karibuna uiteraard, die hun ontsnapping met de dood moesten bekopen. De dood komt met groot verdriet. Maar soms ook niet.

Natuurlijk is het verdrietig om afscheid te nemen van dieren waarmee je een bijzondere band hebt of omdat je ze vanaf hun geboorte kent, maar ik probeer het verdriet in de dierentuin ook vaak te relativiseren. Dieren zijn geen mensen. Dat klinkt misschien niet zo aardig, maar de mens zou zijn verantwoordelijkheid wel wat meer mogen nemen, wat mij betreft. Het is aan de mens om goed te zorgen voor zijn leefomgeving en zorgvuldig om te gaan met de wilde natuur. Dat geldt zowel voor die ouwe eik in het bos nabij als voor de tijgers op Sumatra. Moeten bomen gekapt worden en moeten tijgers gedood worden? Elk besluit daaromtrent moeten we serieus afwegen. En met die verantwoordelijke gedachte werken we ook in de dierentuin.

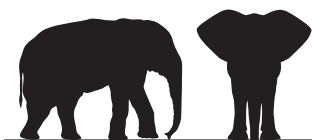
Ook al is de natuurlijke moraal 'eten en gegeten worden', het grootste deel van de natuur in de wereld wordt beheerd door mensen. En ja, wanneer mensen hekken om natuurgebieden heen zetten, zijn we ook daadwerkelijk verplicht om zorg te dragen voor die natuurgebieden. Zorgdragen voor de dieren die daar leven hoort bij die verantwoordelijkheid. Neem de Oostvaardersplassen in Flevoland - een omheind gebied -, waarover de afgelopen jaren veel discussie is

geweest. Moeten we de natuur laten of beheeren? Ik kies persoonlijk voor het laatste. Aan de andere kant voert men in de Afrikaanse natuurparken weer een ander beleid. Eentje die bij de Afrikaanse cultuur past. In de wilde natuur regeert vooral het recht van de sterkste en hebben wij mensen het nakijken. Letterlijk ook. Daar kijken we vanuit de safaribus hoe vier leeuwen een zebra of buffel te grazen nemen. Dan is de natuur in onze ogen keihard en vreselijk, maar laten we dat verdriet ook een beetje relativëren. De natuur is immers eten en gegeten worden.

Een ander voorbeeld van die selectieve hypocrisie zag ik laatst toevallig in een andere dierentuin, waar een eend met haar kuikens iets te dicht langs het apeneiland zwom. Nou, je raadt het al: zoef, een aap greep een van de kuikens en nam het kwakende beestje mee naar zijn rots. Dan is het eerst een beetje bijten op het vleugeltje, daarna wordt er een pootje uitgetrokken, enzovoort. Veel mensen zouden het niet kunnen aanzien en het gekwaak niet kunnen aanhoren, maar zo werkt de natuur. Wat dat betreft heb ik op mijn beurt veel meer medelijden met de eendagsvlieg. Die komt amper toe aan eten, drinken, rusten en voortplanting, want voor je het weet is zijn dag, zijn leven voorbij, haha.

Ik maak het thema graag wat luchtiger, ook omdat ik me enorm kan storen aan de hypocrisie rond dode dieren. Zo krijgt de kat een compliment voor het vangen van een muis, maar als-ie een vogeltje te pakken heeft... Ach, gossie. Een dode rat mag wel, maar heeft het beestje haar op zijn staart en noemen we hem een eekhoorn, dan mag het niet.

Bij ons in het park staan eendagskuikens op het menu, zoals bij de uilen. Er zijn mensen die dat zielig vinden, maar een dag later wel langsgaan bij de poelier, omdat er van die lekkere kippen aan zijn spit draaien. Van die mensen die worst eten omdat het dier dan niet herkenbaar is. Tja. Onze verzorgers worden trouwens wel eens

aangesproken door bezoekers die een dode vis in de vijver hebben zien drijven. Man, moet je eens naar de markt gaan, daar liggen er honderden, zij aan zij. Zo is er ook al jaren veel te doen omtrent dolfijnenshows in de wereld. ‘Schande!’, ‘dieronvriendelijk!’, roepen mensen dan al snel. Ook Nederland heeft in de vorige eeuw heel veel parken gehad met dit soort shows en het laatste park, het Dolfinarium, zoekt het nu ook meer in de educatie. Maar terwijl die actievoerders zo liepen te schreeuwen, hoorde je niemand over de bijvangst van grote vistrawlers. Je wilt niet weten hoeveel duizenden dolfijnen ieder jaar het loodje leggen omdat ze in een visnet zijn beland. Ik weet wel dat economische belangen anders gewogen moeten worden, maar ook hier speelt de hypocrisie weer een grote rol. En ik durf het bijna niet te zeggen, maar de dood wordt ook een relatief begrip als het om onze huisdieren gaat. De hond, de kat en de parkiet komen tegenwoordig niets te kort en hebben thuis vaak een enorm speelparadijs en allerlei lekkere dingetjes. Bij de dierenarts betalen we met alle liefde voor een operatie, een fysiotherapeut of speciaal voer, maar zodra Pluto of Minoes zijn plasje laat lopen in huis wordt het ineens tijd voor een spuitje. Gek, toch? En wat te denken van de kip-en-eikwestie: we willen allemaal dat kippen de ruimte krijgen, maar ons eitje mag geen cent méér kosten. Zeg het maar.”

Hoewel de moderne dierentuin de natuurlijke habitat van zijn bewoners zo dicht mogelijk probeert te benaderen, zijn prooidieren uit den boze. Lang leve de dieren, maar hun voer is dood. Met uitzondering van de meelwormen. Geen levende kuikens, vissen en muizen op het menu dus. Om ethische redenen wordt de natuur hier een handje geholpen. En de gevoelige bezoeker gespaard.

“De natuur is best bruut als het gaat om the circle of life. Kijk, als ik eerlijk ben zou ik graag zien dat alle dieren in de wereld ster-

Drie generaties olifant; 1, 12 en 22 jaar – Marjo kan er een extra boek over schrijven

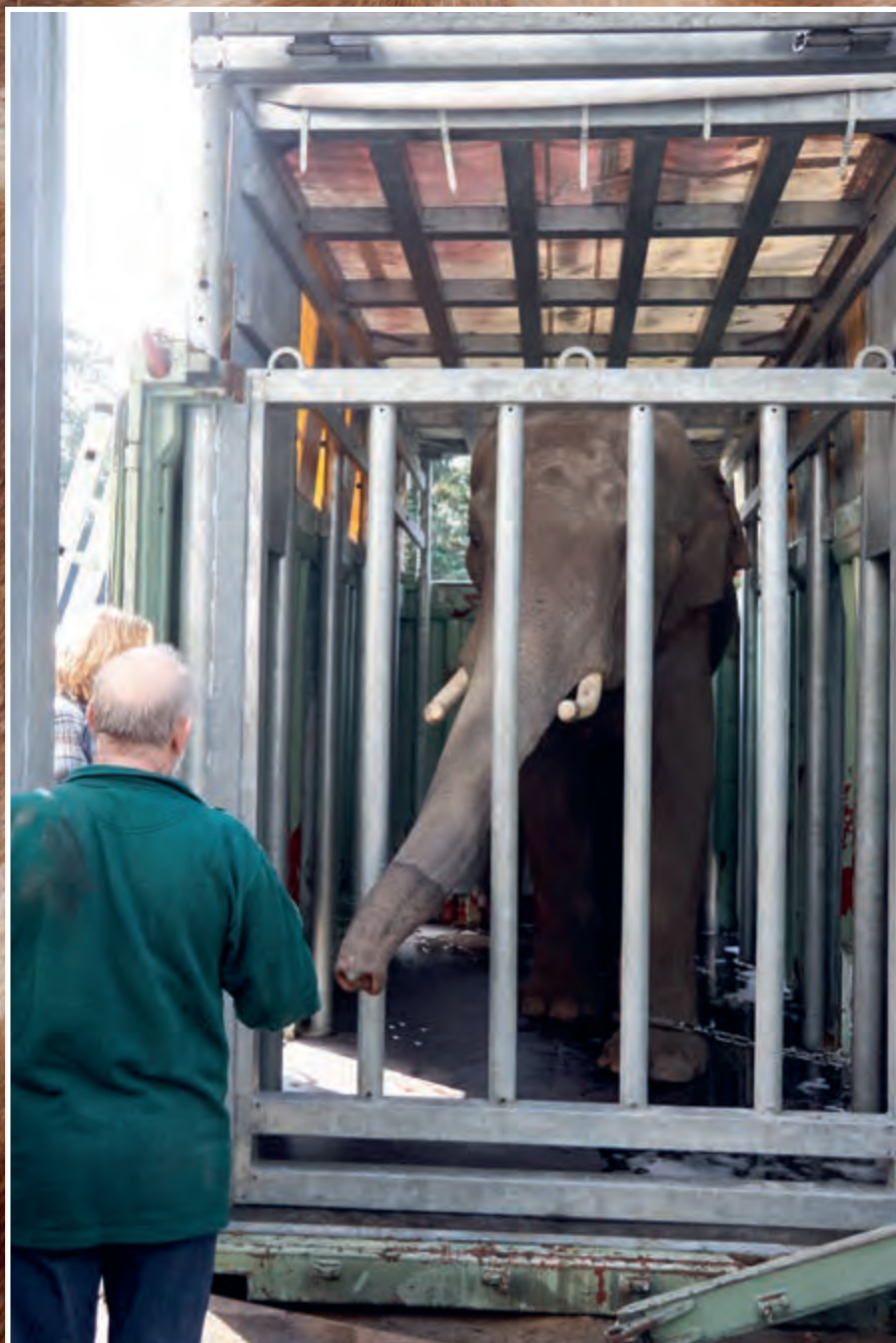
Nachtdienst in de kraamkamer; bijna honderd dagen van 's avonds elf tot 's morgens zeven uur

© Marco Hofsté

Zwaar transport: Sam gaat, na weken van voorbereiding, naar Blijddorp.
Een multidisciplinaire operatie

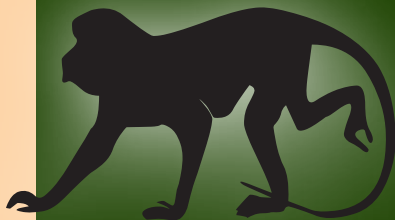
Marjo Hoedemaker (1946) is een verhalenverteller en heeft een geheugen als een olifant. Dit is zijn persoonlijke verhaal over leven en overleven in de dierentuin, over eten of gegeten worden, over apen die aan de pil zijn en waarom pinda's voor de beren echt niet meer kunnen.

Er is in de afgelopen zestig jaar veel veranderd in de dierentuin, maar (nieuw) leven en de dood spelen nog altijd een belangrijke rol. De ontsnapping en de dood van chimpansees Mike en Karibuna in Amersfoort vormen de zwartste pagina in dit boek. 'Ik werd een dag later voor moordenaar uitgemakt. Toen dacht ik: jullie hebben geen idee wat er in de dierentuin gebeurt. Daarom wilde ik dit boek maken.' Marjo neemt geen blad

voor de mond en laat je met een lach en een traan op een andere manier kijken naar het wel en wee binnen de dierentuinwereld.

Marjo Hoedemaker werkt al meer dan zestig jaar in DierenPark Amersfoort. Hij woont er ook, samen met zijn vrouw Liesbeth. Hoewel zijn officiële taken als hoofd dierv verzorging jaren geleden zijn overgedragen, mag hij het park en zijn ervaringen als gepassioneerd adviseur nog altijd graag onder de aandacht brengen, bijvoorbeeld bij de Europese brancheorganisatie EAZA. Daarnaast zet hij zich al twintig jaar in voor de Marjo Hoedemaker Elephant Foundation, een fonds ter bescherming van de Aziatische olifant. De opbrengst van het boek zal dit doel dienen. www.marjohoedemaker.nl

www.splintmedia.nl

ISBN 978-94-93042-26-1

9 789493 104226 1 >